

Az idén egyrészt az eddig bontatlan objektumok feltárását fejeztük be, másrészt két helyen tovább szélesítettük az 5 m széles szelvényt. A szelvény bővítésére a tavaly csak részben feltárt Árpád-kori kemencék, illetve egy körárok környezetében került sor, a jelenségek szerkezetének tisztázása céljából. A bővítés során természetesen újabb objektumok is előkerültek, melyeket szintén kibontottunk. Az idei évben a nagyméretű korai bronzkori gödrökből került elő gazdagabb leletanyag, de feltártunk egy újabb kelta házat és további Árpád-kori gödröket is. A területen április elejétől május végéig folyamatosan dolgoztunk, majd egy hosszabb szünet után, július végén, egy újabb hetet töltve itt befejeztük a lelőhely kutatását.

Munkánk eredményeképpen kiderült, hogy minden fentebb említett korszakban létezett település a domb területén, azonban a mindenkori település szerkezetére nézve – a kutatási terület elhelyezkedése és viszonylag kis mérete miatt – kevés információval rendelkezünk.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

96. Döbrököz, Vár

(Tolna megye) Kö

2000 tavaszán bejártam a vár környékét, amely most nagyrészt szántás. A K-i oldalon több hamus folt látszik az ártérből kiemelkedő domb peremén. Ezek a helyeken több a cserép és az állatcsont. A Ny-i oldalon kevesebb a lelet és a hamus folt.

MIKLÓS ZSUZSA

97. Döbrönte

(MRT 4. k. 24/1. lelőhelytől É-ra)

(Veszprém megye) Kö

Döbröntén a BEFAG Rt. Pápai Erdészete erdőt kíván telepíteni. Az első próbaárokkaal beleástak egy többretegű középkori temetőbe. Feltehetően ez lehetett a középkori falu templom körüli temetője, bár az egykori Szt. Margit templomra (említés 1388, 1499) a kopár, begyepesedett dombon jelenleg semmilyen felszíni nyom nem mutat.

Augusztus 22-i kiszállásomat követően, 23-án hivatalos levélben kértük az erdészetet, hogy a kérdéses helyet hagyják ki a telepítésből.

RAINER PÁL

98. Dörgicse

(Veszprém megye) Ró, H, Kö

A dörgicsei polgármester értesítette a múzeumot, hogy a 25/4–5. és 29/1–3. hrsz. telkeken, a középkori templomtól K-re, ÉK-re szántáskor nagyon sok csont került elő.

Perémi Ágota 2000. december 1-jén a helyszínen járt, ahol megállapította, hogy a 60–70 cm mélységet

elérő szántással megbolygatták a középkori temetőt és a középkori falu lakóházait. Távolabb, de még ugyan ezen a telken jelentkező újabb csontok valószínűleg honfoglalás-, kora középkoriak.

2000. december 4-én újra kiszálltunk a helyszínre (dr. Palágyi Sylvia, Perémi Ágota régészek és Trexler Jánosné grafikus), hogy berajzoljuk a sírok és a szürke, középkori edénytöredékeket tartalmazó lakóházfoltok helyét, illetve, hogy felszedjük a napvilágra került csontokat. A bejárás során észlelt hosszú, rózsaszínes kötőanyagú sáv és a kőomladékos területen talált római kori tetőfedő cserepek egy római kori épület megbolygatását is valószínűsítik. A középkori templom környéke és a templom feltárásai eddig is lényeges, többek között sírépítményekhez tartozó alakos kőfaragványokat eredményeztek.

PALÁGYI SYLVIA

99. Drávagárdony, Török-domb

(Somogy megye) Kk

2000. májusában egynapos munkával szintvonalas felmérést végeztünk a lelőhelyen, mely Drávatamásitól K-re 2 km-re található. A Drávagárdonnyal határos területen helyezkedik el a református temető (közigazgatásilag ma Drávagárdonyhoz tartozik). Itt emelkedik a csonka gúla alakú, platóján 25×25 m-es, 2 m magas, mesterségesen kialakított, körülárokolt domb. Az árok nyomma már csak a Ny-i oldalon vehető ki, itt mai állapotában kb. 3 m széles, és 0,5 m mély. A dombon sírok vannak, földjükben leletanyag nincs. A domb az egykori Dráva-medernek közvetlenül az É-i partján helyezkedik el. Közvetlen környékén nincs lelőhely. Kicsit távolabb, Ny-ra egy kelta-római előzményekkel bíró 13–16. századi település nyomait regisztrálta még 1990-ben Rózsás Márton, míg K-re ugyancsak előbukkant egy bronzkori lelőhely fölé települt 13–14. századi falu helye.

A lelőhelyet egy 1603. évi írott forrás alapján a Drávan (Dráva) Tamásinál épített, rövid életű török híd É-i hídfőjének helyével azonosíthatjuk.

KOVÁCS GYÖNGYI

100. Drégelypalánk, Drégelyvár

(Nógrád megye) Kk

A vár andezittufa-konglomerátból álló, É-D-i irányú, hosszúkás sziklakúpon helyezkedik el. D-ről sziklába vésett gyalogkapu nyílik felvezető lépcsős folyosóval. A Ny-i és É-i oldalon magasan álló, részben romos, részben állagvédelemben részesült falak két félkörös, kis méretű, korai ágyútoronnyal. K-en koronáján cserjével benőtt, leszakadó sziklafal, itt-ott falmaradványok találhatóak. A sziklakúpon a romos falak részben a talajszinten állnak, som és egyéb cserjékkel, bozóttal teljesen benőve.

A vár területén a Drégelyvár Alapítvány szervezésében 1989 óta folyik állagvédelmi munka. A munkák

további folytatásához most már elkerülhetlenné vált a régészeti előkészítő munka. 1999-ben a vár területének geodéziai felmérését a tulajdonosi jogokat gyakorló Kincstári Vagyoni Igazgatóság elvégeztette. Az 1:200 léptékű felmérési rajzokon magassági koordinátával fix pontok kerültek rögzítésre. A felméréseken EOY-geodéziai háló is készült. A felmérés során a természetes tereptárgyakon kívül mesterséges fix pontok – csapok – is elhelyezésre kerültek. Felméréseinkhez e térképészeti anyagot is használtuk.

A Nemzeti Örökség Program '99 pályázat keretében végzett 2000. évi régészeti munka célja kettős volt:

1. Veszélyeztetett falmaradványok és környezetük kutatása az állagmegóvó munkák biztosítására.

2. Miután hivatalos régészeti kutatás a várban még nem volt, a vár területének szondázása a rétegviszonyok és a kronológia tisztázására, átfogó információk szerzése a későbbi kutatási irányok meghatározásához. A kutatás során a különböző kutatási pontokat a kutatásuk megkezdése szerinti sorrendben természetesen növekvő arab számokkal jelöltem. A szám után a kutatási terület jellege szerinti árok, szelvény, szonda vagy blokk elnevezés került.

A munka során információt szereztünk az alsó sziklakapu és a nagy Ny-i fal D-i vége között jelentkező korai falról, illetve a két fal és a sziklacsatorna viszonyáról. A belső – korai fal belső alapozási kiugrása jelzi a falon belüli járósínt egykori helyét. A fal (tört kő falazat erős fehér mészhabarcban) a lépcsőzetesen töredezett sziklafelszín derekán, mesterségesen megfaragott sziklaalapszatról indul. Külső falsíkja a függőlegesből rézsűsen kihasasodó. A sziklakapu mellett vagy íves, vagy tompaszögű sarkos kiképzéssel fordult be a kapu síkjába. A sziklacsorgó végével van egy vonalban. Feltehetően a sziklacsatorna e korai falhoz készült. A későbbiekben a korai fal elé eléköpenyeztek, befalazva a csatornát is. Ekkor nyerte el a Ny-i külső fal jelenlegi formáját. E fázis sarokkiképzése még nem tisztázott.

A 2. sziklakapuhoz egy K-Ny-i irányú, kb. 250 cm vastag fal kapcsolódik. A 2. sziklakapu lépcsőjén felérve a kutatás egy újabb K-Ny-i irányú falat mutatott ki. Vastagsága 185 cm. A korabeli járósínhez képest legmagasabb pontja 230 cm. A D-i falnak nevezett falon egy kapu nyílik, melyet idő hiányában nem tártunk fel, illetve visszatemetünk. A D-i falon belül, a vár platóján nyitott árkok egy a K-i oldalt elfoglaló várudvart, K-i oldalán alapszínt kb. 120 cm vastag kerítőfallal, Ny-i oldalon helyiségsort mutattak ki. Az első árokkal átvágott helyiségben egy későbbi járósíntnek is kellett lenni, de erre csak másodlagos bizonyítékok vannak. Felöltése 16–17. századi anyagot tartalmazott. Ezen kívül három agyagtapasztásos padló került elő egymás alatt. A legfelső (2. padló) tekinthető az 1552-es ostromig használatnak. A legalsó 13–14. századi. Mindhárom padló átégett. A legalsón vastag elszenesedett szalmaszerű anyag volt. Az épület K-i (kő)fala a legfelső (2.) padló-

hoz tartozott. A másik két padló a fal alá futott be. Az árok alsó rétegeiből réteghez nem köthetően szórványként egy 13. századi báni dénár került elő. Az árok Ny-i végén a Ny-i belső fal külső falsíkját nem sikerült megfogni. A fal belső oldalán sem tudtunk lehatolni a szálkőig, mert laza omladék jelentkezett. A Ny-i belső falhoz itt egy osztófal is csatlakozott, mely később épült, mint a Ny-i belső fal. A Ny-i belső fal további szakaszán, a Szondi-síremlék mögött 350 cm magasan áll. Itt figyelhető meg, hogy belső oldalán egy földémszint kiugrás van, tehát az épület itt többszintes volt. A fal külső oldalán utólagos gerendafészkek sorakoznak. Ebből feltehetően, hogy a Ny-i külső és a Ny-i belső fal közötti – eredetileg nyitott – falköz (cvinger) a későbbiekben szintén helyiségsorrá lett átalakítva. A Ny-i belső fal a 2. és 9. árokban korainak bizonyult, alapozási szintjéhez kapcsolódó rétegben 13–14. századi korai spirálvonalas kerámia volt.

A 9. árokban ismét helyiségre bukkantunk, melynek legfelsőbb járósíntje téglaburkolatú volt. Felette vastag pusztulási réteg került elő. Az árokban még két másik járósínt volt kimutatható. Több szinten cölöphelyek is előkerültek. A felsővárat É-ről lezáró nagyméretű torony DNy-i sarka az árokban érte el a Ny-i belső falat. A rétegviszonyok egyértelműen mutatták, hogy a torony egészen késői. A további kutatóárkok a torony területén létesültek. A torony építése több periódust mutat. Az É-i fal első periódusában másodlagos helyzetben került beépítésre a külső oldalon egy ablak szarkó, az ÉK-i belső sarokban pedig egy ablakosztó. A két faragvány azonos szinten helyezkedett el. Dokumentálás után helyükről kiemeltük azokat. Eredetileg a pince felett is sík földémes megoldást utólagos beboltozással választják meg. A boltozat miatt az É-i falat belülről köpenyfallal látják el. A köpenyfalban szintén megfigyeltünk másodlagos helyzetű kőfaragványt, de egyelőre a helyén hagytuk. A boltozat tengelye K-Ny-i irányú. A boltváll egy része az ÉNy-i belső sarokban meg is maradt. A torony É-i falának K-i fele erősen romos állapotban volt. A kutatás, felmérés során egyértelművé vált, hogy megerősítése sürgős. A fal egy része mindkét oldalról középen elvékonyodott, kötőanyaga pergett. A négyzetrajzokhoz szükséges faltisztítást sem tudtuk elvégezni állaga miatt.

Az ásatási keret falkonzerválási részét ide használtuk fel statikai megerősítésre. A torony többi, felszínen lévő fala habarcskikenést kapott. A torony és az É-i zárófal között egy kis sziklaudvar található. A kutatás során egyes szondáknál csak a falirányok tisztázására törekedtünk, ezért az omladék alatti rétegekbe már nem mentünk bele.

Összegzésül elmondható, hogy a vár területén omladékkal takarva jelentősebb maradványok vannak. A 2. sziklakapu feletti rész (felsővár) korai része a Ny-i belső fal, mely már eredetileg is többszintes épület fala volt. A sziklaplató Ny-i részét épület, K-i részét udvar foglalta el. A plató É-i végének korai állapotáról nincs

információ, igen későn ide egy legalább két periódusú, robusztus tornyot emeltek.

A felsővárat Ny-ról és É-ről a szikla derekára épített falakkal határolt alsóvár öleli körül. A Ny-i külső falnak szintén van egy korai periódusa. Az alsó- és a felsővár Ny-i falai között húzódó falszorost feltételezésem szerint a későbbiekben beépítik. Az előkerült leletanyag zömében 15–16. századi, az alsóbb, sziklához közeli feltöltési rétegekből korai, 13. századi kerámiák nagy darabjai kerültek elő. A kutatás meglepő eredménye, hogy a zárórétegek 17. századi leletanyagot tartalmaznak.

A munka során több gótikus építészeti tagozatra bukkantunk. Az É-i toronyba másodlagos ablakelemen kívül a plató D-i részén egy kandalló élszedett eleme és kváder került elő. Feltehetően egy teljes kapu in situ helyzetben található a 2. sziklakapu feletti részen.

A munkát a Drégelyvár Alapítvány által pályázott pénzből folytattuk.

MAJCHER TAMÁS

101. Dunafalva, római ellenerőd

(Bács-Kiskun megye) Ró, Á, Kö

2000. szeptember 19-én lakossági értesítést kaptunk arról, hogy az ellenerőd csekély maradványait szétverik, köveit elszállítják.

Október 16-án Székely György régésszel megtekintettük a helyszínt. 274 cm-es vízállás mellett a romok jó része a partra került. A kikötő D-i bástyájának Ny-i (Duna felőli) falán látszik, hogy újabb kövek hiányoznak. Magam a rombolást kis mértékűnek láttam. Sajnos éppen ez a fal van a víz alatt.

Árpád-kori és középkori cserepeket is gyűjtöttünk innen.

KŐHEGYI MIHÁLY

102. Dunakeszi, Alagimajor, templomrom

(Pest megye) Kö

A millenniumi műemlék-helyreállítások keretében 2000. év tavaszán került sor a Dunakeszihez tartozó Alagimajor területén álló templomrom régészeti kutatására. A templom a középkori Alag falu plébánia-temploma volt. A falu birtokosa a köznemesi származású Alagi-család volt, akiről az első adatunk 1328-ból származik. A falu történetére, az Alagi-család peres ügyeire vonatkozóan számos adat áll rendelkezésünkre. Ezekből kiderül, hogy a 15. század végén Mikófalvi Bekény Dénes tulajdonába került. A templom patrónusa Szűz Mária volt.

Az ásatás igazolta a korábbi évtizedekben készült felméréseket és előkerültek a kváderfalú körtemplom 7,65 m átmérőjű hajójának falai, annak többé-kevésbé épségben megmaradt, élszedett lábazati párkányának maradványai. A templom félköríves szentélyzáródása a későbbi poligonális szentély építéskor – majd újabb

bolygatásoknak köszönhetően – az alapfalakig elbontásra került, mindössze északi íves indításának maradványai voltak azonosíthatók a kései szentély É-i falában. Ebből, valamint a szentélyfal kisedési árkának elhelyezkedéséből szerkeszthettük ki azt a körívet, mely hipotetikusan a szentély alakját megadja.

A körtemplom legkorábbi padlója még a középkorban lemélyítésre került, így nem tudjuk, milyen viszonyban volt azzal a kis fürkével, melynek maradványait az É-i hajófalban a korai szentély indításánál találtuk meg. Valószínűleg szószék, esetleg mellékoltár állhatott itt. A bejárat DNy-ról nyílt, a kapu Ny-i kávéjában megtalált fészkek valószínűleg kapu bélletének emléke. Ehhez tartozhatott az oszlopbéllet-lábazat, mely ősszel a tereprendezés során került elő. Az attikai tagozat meredek profilozása Magyarországon 12. századi faragványainkon figyelhető meg, továbbélésével a 13. század elején is számolhatunk falusi templomainknál. Az ásatást követően egy fa kivágásakor előkerült háromeres levél- és indamotívummal díszített, szintén a kapuzathoz tartozó fejezet korát – az analógiák ismeretében – a 12. század közepéig lehet felkelteni. A körtemplom keletkezésekor viszont figyelembe kell vennünk, hogy kváderfalú falusi templomokat hazánkban nem építettek a 12. század vége előtt. Mindezek alapján a körtemplom korát a 12. század második felére határoztuk meg, azzal a megjegyzéssel, hogy véleményünk szerint a fejezettöredék díszítőmotívumát falusi templomok esetében a szakirodalomban megadottnál későbbre is lehet kelteni. Más keltező leletanyag a rom bolygatottsága miatt nem került elő. Feltehetően már ekkoriban elkészült a templom körítőfala, melynek egyes szakaszait a tereprendezés során figyelhettük meg.

Később épült a legyező alakú sekrestye, melynek padlószintje talán még a körtemplom legkorábbi, magasabb szintjéhez igazodott. A hajófalba tört utólagos bejárat mindenesetre már figyelembe vette a már említett fürkét. A templompadló lesüllyesztésekor lépcső vezetett fel a sekrestyébe.

A 14–15. században épülhetett a ma is magasan álló, támpillérekkel erősített poligonális szentély, melynek pastofórium-fülkéjét és egy középosztós ablakának könyöklőkövét még ma is láthatjuk a falban. A szentély új téglapadlót kapott és átalakították az említett románkori fürkét is. Egykori boltozatának már csak lenyomata van meg a szentélyfalon, ugyanis később új boltozat készült, melynek ma is látható indításai magasabbra kerültek a korábbi konzoloknál. Az új boltozat kétszer hornyolt bordákkal készült, rajtuk a rózsaszínű festéssel és még egy meszeléssréteggel. E profil alapján az átboltozás korát a 15. század végére–16. század elejére keltezzük, és valószínűleg Mikófalvi Bekény Dénes személyéhez köthetjük. A rom helyreállítása folyamatban van. Építész Máté Zsuzsanna, kerttervező Szabadics Anita (Állami Műemlék-helyreállítási és Restaurálási Központ).

FÜLÖP ANDRÁS